

4
Jätetty Erik Oksanen
5 p. Heinäk. 1924.

A A R N E E U R O P A E U S .

Kaivaukseni Jäkärän kivikautisella asuinpaikalla Maarian
pitäjässä vuonna 1922.

Kaivaukseni Jäkärälän kivistisellä asuinpaikalla
Maarian pitäjässä vuonna 1922.

(Kertomukseen kuuluu 9 karttaa ja 2 valokuvaa^e sekä luettelonumerot 8063:1 - 435).

Yleistä. Kun keväällä 1922 selvisi, että lähes 10,000 m²:n suuruinen alue Jäkärälän kivistisestä asuinpaikasta oli Uudenkaupungin radan tarpeiksi tapahtuvan hiekanoton takia tutkittava, ja kun Valtioneuvostolta oli tätä kaivausta varten saatu 10,000 markan lisämääräraha eli tosin vain puolet siitä, mitä anottiin, jaettiin tutkimus - ottaen huomioon aikaisemmista yhden miehen johdolla suoritetuista suurkaivauksista saadut katkerat kokemukset - useammalle henkilölle. Niinpä oli tohtori Pälsi paikalla toukokuun lopulta juhannukseen, pannen alulle kaivaukset sekä omien tutkimustensa ohella myös ohjaten kahta seuraavaa tutkijaa siellä, nim. maisteri M. Kamppania, joka kaivoi Jäkärälässä heinäkuun alkuun ja maisteri Heikki Varénia, joka kesäkuun keskivaiheilta alkaen työskenteli siellä heinäkuun 5 päivään saakka, johtaen muutamien päivien kaivausta aivan yksinään. Varénia seurasi allekirjoittanut, kaivaen yksin n. 2 viikkoa ja pari päivää yhdessä tohtori C. A. Nordmanin kanssa, joka väliin sattuneen Sallossa tavatun rautakauden löytöpaikan tutkimuksen vuoksi ehti työskennellä Jäkärälässä vain parisen päivää.

Kaivaukset tehtiin valtion rautateiden hietakuopan ja Metsämäen hietakuopan välisellä kannaksella, edeten vähitellen jälkimäistä kohden. Maaperää tunnusteltiin koeojilla ja koe-kaivauksilla, jotka sitten tarpeen vaatiessa laajennettiin isommiksi kaivauksiksi. Näin saatiin rautateille ajettavasta^{ny}

1)

Valokuvain vähyys johtuu osaksi siitä, että otin ensimmäiset valokuvani tyhjillä kaseteilla. Olin nim. jättänyt kasetit museoon täytettäväksi, mutta jonkun minulle tuntemattoman erehdyksen takia sain ne sittenkin mukaani tyhjinä. Seuraavissakin levyissä oli pahoja levyvikoja. Ainoastaan 2 kuvaa tuli sellaisiksi, että ne voidaan liittää tähän.

-2-

kankaan lounaisrinteen pinta-alasta tutkituksi ehkä n. 10:s osa. Että hiedanotossa tutkimatonta kulttuurikerrosta on näin suuret määrät tullut hävitetyksi, sitä ei voitu auttaa, kun käytettävät varat asettivat rajoituksensa kaivauksen jatkamiselle. Rikkaimmaksi löydöistä osoittautui 40 - 35 m:n korkeudella yli meren pinnan oleva vyöhyke, joskin siinäkin saattoi huomata tyhjempiäkin vyöhykkeitä. Alempana oli löytöjä jo niukasti ja n. 33,5 m:n korkeudella näyttää varsinainen kulttuurikerros loppuvan. Tämän saatoin hyvästi todeta syyskuussa 1923 pikimmittain Jäkärlässä käydessäni, jolloin hietakuopan ja hiekkaraidelleikkauksen raja kulki Varénin kaivausalueen VIII ja minun kaivausalueeni II kautta eteläänpäin leikaten minun kaivausalueeni III eteläisintä (koeojan) päätä. Lähinnä viimeen kohtaa ei hiedassa enää näkynyt kulttuurimerkkejä, jotain yksityistä iskosta lukuunottamatta. - Että asuinpaikka aikoinaan on sijainnut meren rannalla, siitä on selvänä todistuksena korkeuskäyriä seuraavien eri keramiikkavyöhykkeiden esiintymien. Varsin selvä oli varsinkin ylimmän ja vanhimman leveäkampaisen keramiikan alaraja, joka sattui 39 - 38,5 m:n käyrien välimaille, edellistä lähemmäksi. Moninaisempaa ja siksi myös vaikeammin jaoteltavaa on alempana esiintyvä hienokampainen keramiikka ja Uskela-tyyliä lähenevä kuoppakeramiikka, mutta selvää tyylinmuutosta voi täälläkin huomata, kuten vastaisuudessa saanen tilaisuuden lähemmin osoittaa. Löytököyhät vyöhykkeet osoittavat asutuksen siirron tapahtuneen jaksottaisesti eikä yhtäjaksoisesti. Jo kaivauksissani Jäkärlässä v. 1915 kiinnitin huomiotani tähän keramiikan vyöhykkeittäin esiintymiseen, kuten kaivauskertomuksestani ja kirjoituksestani Finskt Museumissa 1917, ss. 40 - 43 selviää. Silloin lausumani otaksumat saivat nyt siis tässä kohden vahvistuksensa.

Mitä tutkijatovereitteni kaivaustulosten yksityiskohtiin tulee, viitattakoon heidän kaivauskertomuksiinsa sekä luetteloon n:rot 8060 - 62, 8064. *Ks. myös Karttaa II.*

Topogra- Jäkärälän topografiseen historiaan nähden on huomautettava, fia. (Kartta I). että asuinpaikka 38 m:n merenpinnan aikana oli verraten isolla saarella, sen lounaisrantueella, vähäjoen laakson alu-

3 Ehkä myös Cardiumin esiintymisen seköitä aiemmin Saviradionissa, joiden savuradista enemmän Kampmonin kertomuksesta.

eelta Aurajoen alueen aukeammille vesille johtavan salmen suulla; 34 m:n meren aikana taas neimimaalla, joka jäi Vähä- ja Aurajokien lahtien välille, paikalla, jota ei voi vesisuhteittensa puolesta sanoa mitenkään erikoisemmin merkittäväksi solmukohdaksi. Vielä 30 m:n merenpinta muodosti Vähäjoen laaksoon lahden, joka ulottui ohi asuinpaikan, niille kohtia missä rautatie nyt menee joen yli. Sensijaan tästä vielä kauas ylöspäin 30:m:ä alempana jatkuva kapea jokiuoma ei lie- ne enää ollut kapeana vuonona, vaan on ilmeisesti joen sa- vimaanhan syövyttämä. - Kun litorinaraja täällä Ramsayn kaavan mukaan tulisi olemaan n. 55 m yli meren, olisi Jäkärän vanhimman keramiikkaryhmän ranta, n. 38 m yli meren, n. 69% litorinarajasta; 34 m:n käyrä vastaisi 62% ja asutuksen lop- puessa vallinnut meren ranta - 33 - 32 m - n. 60 - 58 % li- torinarajasta. Kun vasarakirveskulttuurin maahan tulo Espoon - Kirkkonummen sekä Säkijärven Ravin löytöjen mukaan sattuu juuri vastaaviin aikoihin ja kun Jäkärän keramiikassa ei voi huomata vielä mitään varmaa nuorakeramiikan vaikutusta - paria sädekehällä koristettua alimpiin löytöihin kuuluvaa poh- jakappaletta ehkä lukuunottamatta (8063:390, 425) - pidän mah- dollisena, että asutuksen loppumisella Jäkärässä ja vasara- kirveskulttuurin ilmaantumisella Suomeen on keskinäistä yhte- yttä. Vasarakirveskulttuurin alueen sydämeen jäävä Jäkärä me- netti ehkä asutuksensa niitten mullistusten yhteydessä, joita vasarakirveskulttuurin leviäminen todennäköisimmin merkitsee. Pari vasarakirveslöytöä Jäkärästä (5105:1, 8002) voivat olla kuten esim. Säkijärven Ravin nuorakeramiset astiat - tåkär- läistä asuinpaikkakerrosta nuorempia; ainakin viimeksi museoon saatu näistä kirveistä on jo löytökohtansakin puolesta (n. 34 - 33 m yli meren) ikäasemaltaan täten arvioitava. Teuvan Komsinkankaan löydössä, jonka mukaan pääasiassa olen Jäkärän aikaisemmin ijälleen määrännyt, olisi vanhimman Jäkärä - as- teen kampakeramiikkaa pidettävä myöhästymisilmiönä eli Poh- janmaalla kauemmin kuin etelässä säilyneenä; Teuvan yksinker- taistunut ornamenttikka ei näytä puhuvan tällaista selitysko- etta vastaan. Samalla on erinäiset muutkin tähän dateeraukseen nojautuvat johtopäätökseni - kuten esim. Jäkärän kirvestyy- pin selvittäminen vasarakirveskulttuurin työkirveiden vaikutuk-

ranta nykyisimmän

senalaisena kehittyneeksi ja erinäisten Jäkärän vanhimman keramiikkatyylin ornamenttien johtaminen muka nuorakeramiikasta - kronologisesti mahdottomina kumottava. - Vertauksen vuoksi on vielä mainittava että rantaviiva kivikauden lopulla oli Turun kohdilla n. 22 - 21 m:n vaiheilla, Maarian Kärsämäen asuinpaikkalöydöistä päättäen. Tämä vastaa n. 40 % litorinrajasta. - Jäkärässä 1922 otetut korkeusmitat ovat kaikki tarkkavaakituksen 0-pisteestä alkaen laskettuja.

Maanlaatu oli tavallista vierinkivisoraa, jossa paikoin - ja verraten tiheässä - oli pieniä savisuonia.

Omat kaivaukset

Minun saapuessani tutkimuksia jatkamaan Jäkärässä v. 1922 oli kaivausrintama ehtinyt jo Metsämäen hietakuopan länsiosien kohdille. Kaivaukseni suoritin - etukäteen tehdyn yhteissuunnitelman mukaan - sangen kursoorisesti, jotta mahdollisimman paljon aluetta ehdittäisiin läpikäydä. Siitä huolimatta sain kaivetuksi vain kaikkiaan 365 m², osaksi sen takia että "kaksinkertainen" kulttuurikerros paikoin kaivausalueella III oli jokseenkin 2 kertaa tavallista kaivausta paljotöisempää, mutta pääasiassa kuitenkin siksi, että sateet - varsinkin tutkimusaikani loppuaikoina yltyen - pahoin häiritsivät töitä aiheuttaen siinä useampia kertoja keskeytyksiä. - Ensimmäisenä tarkastin - Maisteri Kampmanin pyynnöstä - erinäisiä kivilatomoja hänen kaivausalueella IV ja Varénin alueella III. Paitsi vähäisiä löytöjä (8062:151) ei tällöin ilmaantunut mitään mainittavaa.

Kaivaus I Kaivausalue I (41 m², n:rot 8063:1 - 51) liittyy idässä (Kartta III) Varénin kaivaukseen n:o VII. Tästä toivoi Varén, main. alueeltaan verraten runsaasti talteen saamiensa löytöjen vuoksi, vielä kaivausta jatkettavan, ja muutenhan olisikin tälle kohtaa jäänyt tavallista isompi aukko tarkastettujen alueitten välille. Tämän kapean, mäen rinnettä lähes suoraan alaspäin suuntautuvan alueen korkeus meren pinnasta on 39,19 - 37,55 m. Ylinnä, 39 m:n käyrällä, tavattiin 2 tulisijaa, melkein rivissä Varénin VII:n kaivauksen ylimmän lieden kanssa (huomau-

tettakoon myös kaivausalueella III samalla korkeudella tavatuista runsaista liesikiveysjätteistä). Toinen liesistä, ruudulla b:1, oli tavallista lajia verr. runsaine kivineen ja heti pintaturpeen alta alkavine vahvoine nokikerroksineen, muodoltaan epäsäännöllinen. Siitä luoteeseen alkoi leveähkö väkevä likamaasuoni, kulkien n. 20 - 25 cm syvässä aluksi 15 - 20 cm vahvana kerroksena, mutta pian paksuten ja jatkuen kaivausalueen luoteisnurkan ulkopuolelle. Keskellä tätä suonta oli toinen lähes suorakaiteinen tulisija - jossa kuitenkin, kuten muissakin tämän muotoisissa Jäkärän tulisijoissa, vain yksi nurkka oli selvästi kulmikas. Siinä ei ollut kiviä kuin pari kappaletta, mutta sen sijaan vahvasti nokea ja hiiltä sekä palanutta soraa, kenties kivien jätettä. Pohja oli 52 cm syvässä. Verrattavissa liesiin Pälsin kertomus 1922 kuva ___ ja Kampmanin kertomus 1922 kuv. 3. Tulisijan ympärillä oli kulttuurimaassa joitakin läiskiä, m.m. pari hyvin tummaa, - ehkä n.s. paalun reikiä. - Näistä tulisijoista alaspäin alkoi löytököyhä ja kulttuurikerrosta melkein vailla oleva vyöhyke, jossa maanlaatu oli paikoin savista. Siinä tavatuilla kivillä en havainnut olevan mitään tarkoitettua järjestystä. Tämä köyhä vyöhyke alkoi loppua 38 m:n korkeuskäyrää lähetessä (vrt. alue III).

Linjoilla g - h tuli heti pintaturpeen alta esille hajallinen kiveys. Kivien lomassa oli hiukan likaista maata. Mitään varmoja tulenkäytön merkkejä en huomannut, mutta se seikka, että tämä kiveys on linjassa erään Varénin aivan läheltä, kaivauksestaan VII, kaivaman lieden kanssa, antaa sille kuitenkin merkitystä. Kulttuurikerroskin alkoi tästä alaspäin vahvistua ja löydöt lisääntyä. Tämä noususuunta ehti kuitenkin taas kääntyä päinvastaiseksi, ennenkuin kaivaus, linjalla o, lopetettiin. Tällä alueella herättivät mielenkiintoani varsinkin joukko saviastianpaloja, jotka näyttivät veden huuhtelemilta; ne näyttävät kuuluvan pääasiallisesti 2:een eri astiaan, joista ainakin toinen eroaa muista tällä korkeudella tavatuista paloista, liittyen läheisemmin 39 m:n käyrän yläpuolella tavattavaan lajiin. Palat olivat hyvin hajallaan

koko alueella (8063: 16, 26, 28, 29, 31, 33, 37, 39, 40, 42, 45, 47, 50; korkeus yli meren pinnan 38,27 - 37,59) ja erosivat siten jo löytösuhteittensakin puolesta tämän korkeusvyöhykkeen tyypillisestä, usein yhtenäisinä kasoina (esim. 8063:51) esiintyvistä keramiikasta. Luulen palojen joutuneen aikoinaan veteen ja myöhemmin maan kohottua yli vesirajan, sekoittuneen tähän syntyneeseen kulttuurikerrokseen. Muista löydöistä mainittakoon liuskerengas ja kirveen puolikas (8063:35, 43). Erään kiven vieressä ruudulla m:l oli läiskä punaista palomaata. Liesiä ei tullut, eikä niitä näy olevan Varéninkaan alueella VII vastaavalla ver-raten rikaslöytöisellä vyöhykkeellä.

Kaivaus II Kaivausalue II (vain 12 m²; n:rot 8063:52 -56) aloitettiin (Kartta IV) Varénin kaivauksesta V itäänpäin. Korkeus oli 37,96 - 37,52 yli meren. Löytöesineitä oli niukasti. Ruudulta l - m:I heti pinta-turpeen alta paljastuneet kivet ovat käsittääkseni merkitystä vailla. Ruuduista o - p: II - IV paljastui sitävastoin liesi. N. 30 - 45 cm:n syvyydellä se esiintyi vielä laveana nokirenkaana, jossa näkyi hyvin vähän kiviä ja jossa keskustassa - ja paikoin itse kehässäkin - oli syvälle punertavaa tai ruskeanpönoesta vapaata maata. Mutta n. 50 cm:n syvyyteen päästyä su-pistui liesi tyypilliseksi, neliskulmaiseksi Jäkärän liedeksi, jossa kiviä oli n. 2:ssa kerroksessa ja jossa hiili- ja noki-maa yhdestä, nim. pohjoiskulmasta rajoittui hietaa vastaan mer-killisen selväpiirteisen kulmikkaasti, suorastaan suorakulmaisesti. Vertaa esim. ylimpään lieteen kaivauksessani I, jossa "kulma" oli kohti luodetta. Keskusta oli kuopalla (vrt. esim. Varén, III. kaivaus, 3. lieden profiili). Lieden alimmat kivet olivat n. 60 cm syvässä. Sen lounaispuolelle jäi erillinen ruskea, noki- ja hiilitäplää sisältävä likamaaläiskä. Tämä liesi on suunnilleen samassa korkeuskäyrien mukaan vedetyssä linjassa kuin Varénin kaivauksen V liedet - Liesi valokuvattiin, mutta ku-vasta ei tullut mitään (vrt. viivanalaista s. 1).

Kaivaus III. Kaivausalue III (312 m²; 39,66 - 33,36 m yli m. 8063:57-435).

(Kartat V-VIII) Ajan rientäessä ja n. kolmanneksen tutkittavasta alueesta ollessa vielä kokonaan tarkastamatta, keskeytin ylläselostetut kaivaukset siirtyen idemmäksi, missä aloitin kolmannen kaivauksen. Metsämäen hietakuopan lounaislaiteelta ~~alaspäin~~, aikomuksessa jatkaa sitä yhtäjaksoisesti alaspäin niin kauas kuin kulttuurikerrosta riitti. Kaivaus paisuikin näin n. 312 m² laajaksi, jatkautuen itse asiassa neljään erilliseen alueeseen, jotka vain 1 m:n levyinen oja yhdisti toisiinsa. Maaperää tutkittiin nim. alaspäin mennessä kaivamalla koeojaa, josta käsin sitten aljettiin laajentaa kaivausta kulttuurikerroksensa puolesta väkevimmiltä näyttäviissä kohdissa. Ylin kohta kaivausalueella, jonka pituus oli 63 metriä, oli 39,66 m yli meren, alin kohta 33,36 m; eroa siis kokonaista 6,30 m eli siis verraten jyrkkää rinnettä; vietto oli lounaista kohden. Pari harjukuoppaa sattui alueelle. (Kartta V).

III:1 Nuo neljä eri aluetta, joihin III kaivaus jakautui erosivat tietysti - ottaen huomioon että asutus täällä on siirtynyt, kuten jo mainittiin, maan kohotessa aina alaspäin - monessa suhteessa toisistaan. Ylin alue, linjat 1 - 20, (n. 39,5 - 37,75) kuului ylinnä, n. 39 m:n käyrälle asti, vanhimman täkäläisen keramisen tyylin, eli kuopattoman leveäkampaisen Jäkärälä-keramiikan kaudelle. Kulttuurikerros oli ylen vahva, tulisijat olivat neliskulmaista muotoa läheneviä tai olivat osaksi sotkettuneet toisiinsa muodostaen laajoja kivikkoja; saattoipa niiden altakin esiintyä vielä vahvanlaisesti kulttuurikerrosta löytöineen. Mutta 39 m:n käyrältä alaspäin oli alue, varsinkin yläosissaan, merkillisen löytököyhää, joskin joitakin tulisijojakin, - ehyet pieniä pyöreähköjä, n.s. "tähtimäisiä" - ilmaantui. Keramiikka, se vähä, mikä sitä ilmaantui, oli kuoppia ja hienoja kampoja viljelevää karjalaistyylistä lajia.

III:2 Toinen alue alaspäin (linjat 23 - 28) - 37,65 - 36,62 m yli meren - oli varsinkin alemmassa länsiosassaan löytörikasta. Vahva kulttuurikerros, joka osaksi oli melkein puhtaan värisen hiekan peitossa, sisälsi runsaasti palaneita luumuruja, mikä jä-

kärlässä ei ollut muuten suinkaan sääntönä. Kaapimia, joiden esiintyminen yhdessä luumurujen kanssa on jo ennestään todettu (esim. Pälsi, Suomen Museo 1913, s. 63 ja seur.; Europaeus, Suomen Museo 1916, s. 73 ja seur.), löytyi verraten paljon. Tulisija-kiveyksiä ei ollut, mutta sen sijaan piirteiltään epämääräisiä nokiläiskä, jotka näyttivät verraten tilapäisluontoisilta nuotiosijoilta. Keramiikka oli karkeata, liittyen osaksi karjalaistyylliseen, osaksi taas ennustaen n.s. Uskela-keramiikkaa; myös esiintyi hieman "renessanssi-piirteitä" Jäkärän vanhimasta ylimmästä tyylistä.

III:3 Kolmannella alueella alaspäin, -linjat 36 - 41, - 36,10 - 34,85 m - oli kulttuurikerros verraten rikasta. Luumuruja oli, mutta paljon vähemmän kuin ylempänä. Yksi ehyt tulisija oli tyypillisen "tähtimäinen". Keramiikka liittyy osaksi edellisen alueen saviastiastoon, mutta alkaa yhä enemmän lähentyä Uskela-tyyliä.

III:4 Alimman alueen, linjat 52 - 59 (34,60 - 33,54 m) yhdistää pitkä, lähes löydötön koeoja edelliseen. Tätä aluetta voinee tuskin pitää itsenäisenä asutusvyöhykkeenä. Löydöt olivat köyhiä, keramiikka jotakuinkin samaa kuin edellisellä alueella, osaksi samojen astiainkin paloja. Tulisijat olivat hajonneita. Luulen että näillä tienoin oli ranta varsinaisen asutuksen ollessa edellisen alueen kohdilla. Lounaismyrskyillä huuhtelivat aallot kenties tåkäläiset tilapäistulisijat rikki. Tämä ranta on myös ollut Jäkärän kivikautisen asutuksen viimeinen, sillä tässä tuli löytöjen alaraja vastaan. Syksyllä 1923 Jäkärässä käydessäni, jolloin hiekkarataleikkauksen raja kulki melkein 33,5 m:n korkeuskäyrää myöten, vain aivan vähän sitä alempana, saatoin pitkänpuoleisella alueella todeta - kuten jo olen maininnut - kulttuurikerroksen olevan siinä jo lopussa. ³

Esitettyäni täten muistissani säilyneen yleiskäsityksen tärkeimmästä kaivausalueestani, siirryn karttojeni ja muistiinpanojeni nojalla antamaan siitä yksityiskohtaisempia tietoja.

III:1,a Linjat 1 - 14 (8063:57 - 179). Heti kaivauksen yläpäässä o-
 39.66-38.2v ^{on ofi mer.} suttiiin hyvinkin vahvaan kulttuurikerrokseen, joka ulottui aina
 Kartta VI. n. 80 cm syvään. Ylinnä oli

*3 Alueella III nähtiin asutus keskittyvän jyrkkäviertoi-
 seumille kohdille rintamalla tornarin ollessa löyteköyjiä (vt. kartta V).*

- 9 -
- a) humusta 10 cm,
 - b) sitten ruskeata, paikoin punertavaa, verraten noetonta maata n. 30 cm,
 - c) sitten n. 40 cm likaista, harmaanruskeata noen sekais- ta maata, joka rajoittui
 - d) vaalean ruskeaa pohjahietaa vasten.

Aivan kulttuurimaan alarajasta saattoi vielä löytyä jokunen sa- viastianpala. Tässä kulttuurikerroksessa, joka vahvasti oheni kaivausalueen sekä länsi- että itäreunalla, tavattiin kaksi lie- densijaa. Liesi ruudussa L:3 oli kokonaista 60 cm syvässä (kor- keus 38,81), tavallista neliskulmaista muotoa, kiviä parissa ker- roksessa, kooltaan n. kyynärän laajuinen. Hiiltä oli vahvasti sen eteläsivulla. Liesi ruuduilla N - 0:3 oli n. 30 - 40 cm syvässä ja sisälsi vahvasti nokea. Se oli osaksi ison puunkannon al- la, niin että sitä ei saatu ehyenä esille. Ruutujen I - K:2-3 nurkkauksesta löytyi n. 45 cm syvästä eli siis huomattavasti ylempää kuin liesi L:3, joukko saviastianpaloja, kaikki nähtävästi samasta astiasta, jossa koristeina on kapeita kampaleimoja ja kuop- pia karjalaiseen tyyliin. Astia kuuluu siis tyylillisesti nuorem- paan vaiheeseen kuin tällä kohtaa muuten vallitseva ja hajakap- paleina kautta kulttuurikerroksen tavattava leveäkampainen keramiikka. Nuorempaa ikää osoittavat jo löytösuhteetkin, jotka ovat täysin verrattavissa esim. tekstiilikeramikan esiintymiseen Itä- ja Keski- Suomen asuinpaikoilla. 8063:66.

Ruuduissa K - N: 5 - 7 paljastui sangen sekamelskainen laaja ki- veys, joka luultavasti oli syntynyt useista hieman eriaikaisista liesikiveyksistä. Nuorin osa lienee kivikon länsireunasta ulkoneva lähes tavallisen lieden kokoinen ja muotoinen suorakaiteinen kiveys (K - L: 5 - 6), joka oli kauttaaltaan yhtä kivikerrosta muun kive- yksen keskikorkeutta ylempänä. Alemman ja kait siis vanhemman tuli- sijan nurkkaus näytti olevan ruudussa N:6, lähinnä ruutujen N - M: 5 - 6 yhtymäkohtaa. Aivan sen vieressä oli, etupäässä ruudulla N:5, kulttuurikerroksen päällä kaistale puhdasta savea ja sen vie- ressä soraa. Ylimmät kivet (merkityt kartalle kaksinkertaisella ää- riviivalla) tässä laajassa kivikossa tulivat vastaan jo n. 15 cm

pinnan alla, alimmat kolme neljä kivikerrosta syvempänä. Maa oli sen kohdalla harvinaisen väkeväväristä, paikoin lähes mustaa, ruokamultamaista, paikoin punertavaa. Useat kivet olivat palaneita. Kivikon lounaispuolella oli joitakin pieniä likaisia läiskiä eli n.s. paalunreikiä hiedassa, joka muuten kivikon ympäristössä oli harvinaisen puhtaan väristä ja löytötyhjäkin, paitsi missä se ylinnä yhtyi ensinmainittuja liedensijojä ympäröivään likamaahan. Löytöjä tuli runsaanlaisesti. Kiveys valokuvattiin, mutta - tyhjällä kasetilla, kuten jo on mainittu ensimmäisestä valokuvakerrastani Jäkärlässä. - Ruudulta O: 5 ja ympäriltä heti pintaturpeen alta esiintulleessa kiveyksessä ei ollut nokea eivätkä kivetkään näyttäneet palaneilta.

Ruudulta M:9 tuli 45 cm syvästä esille liesi, jossa nokea oli hyvin heikosti ja kiviäkin vähän, ja jota arvelin vain lieden jäännökseksi tai pohjaksi. Tässä alkoi jo ylen löytököyhä alue, missä kulttuurikerros oli hyvin niukkaa. Saatiin siirtyä kauas alaspäin, ennenkuin saalis alkoi parantua.

Tällä välin pakoitti ruudulta T:11 löytynyt kiveys ja siitä ylöspäin jatkuva väkevä kulttuurimaa kääntämään kaivausrintaman takaisinpäin. Ja näin kaivettiin esiin ruuduilta R - Y: 6 - 11 alue, joka kaikin puolin on rinnakkaisilmio edellä kuvatuille ruuduissa I - O: 2 - 7 tavatuille kulttuurijäännöksille.

Ylinnä, ruud. X - Y: 6 - 7 tuli esiin verraten ehyt liesikiveys; ylimmät kivet olivat heti pintaturpeen alla, jotenka liesi sattuu jokseenkin tarkoin samalle korkeudelle kuin paljon syvempää esiin kaivetut liedet L:3 ja N - O:3, vaikkakin nykyinen maanpinta tässä oli n. 1/4 metr. alempana. Lieden eteläpuolella oli kovaksi polkeutunut ja heikosti tulen polttama saviläiskä; savi voi olla kivikaudella paikalle tuotua, mutta myös luontaista, sillä pieniä savialueita oli täällä sorassa monin paikoin ja näillä kohdin tuntui pohjamaa verraten laajalti savelta. Ruuduilta S - X: 8 - 10 paljastui sekava, laaja kivikko, jota ympäröi väkevä kulttuurimaa. Ylimmät kivet (merkityt kaivauskartalle VI kaksinkertaisella kehäviivalla) olivat heti pintaturpeen alla. Ruuduissa V - X: 8 - 9 olevaa hieman erillistä kiveystä on mahdollisesti pidettävä lietenä, sillä siitä tuli esiin varmoja tulenpidon jälkiä (palaneita

11

kiviä ja vähän hiiliä); sen koillispuolella (V - X:7 - 8) oli maassa polkeunutta savea. Sitä oli myös kiveyksen alla ruudulla 8:8. Mutta muuten muodosti kivikko matalalta aidalta näyttävän verraten ehyen loivan kaaren, jossa ei ollut huomattavasti tulen jälkiä. Kivien joukossa oli hietakivilatukoja, joita oli käytetty vähän hiomiseen, isoja kappaleita Jäkärän iskoksissa tavallista kovaa porfyriittistä vuorilajia, joista oli paloja iskemällä irroitettu, pari gneissitankoa, jotka ovat ilmeisesti ihmisten paikalle kulettamia y.m.s. Osa näistä kivistä otettiin talteen (8063: 122, 128, 137, 144, 147, 161) ja yhdessä paikalta löytyneitten iskukivien ja runsaitten iskoksien kanssa viittaavat ne tässä erikoisesti kiviaseita valmistetun. (vrt. Fornvännens, 1906, siv. 107). Kulttuurimaa oli laajalti kiveyksen ympärilläkin hyvin väkevää, ja tuoreeltaan, vasta esille kaivettuna, mustahkoa. Siitä löytyi runsaasti varsinkin leveäkampaista saviastianpaloja. Kun kiveykset oli poistettu, selvisi että niiden alla oli vielä vahvasti samaa väkevää kulttuurikerrosta, josta, paitsi iskoksia, löytyi isoja saviastianpaloja, tyyliltään samoja kuin ylempät; niitä tuli melkeimpä runsaammin kiveyksien alta kuin päältä. Varsinkin oli niitä runsaasti ruuduilla V - X: 8 - 10, kartalle vinoristeillä merkityillä kohdilla, m.m. lieden V - X: 8 - 9 alla. Toisilta ruuduilta oli taas saalis syvemmältä ylen niukka (esim. T - U:9). Kulttuurikerros ja nokimaa (viimem. ruuduissa V - X: 8 - 9) ulottui n. 75 cm syvään; alinna tuli vastaan yleensä savea, jonka yläosa paikoin (viimeisissä suluissa main. lieden kohdilla) näytti palaneelta. Läheltä pohjamaata, n. 65 cm syvästä löytyi vielä saviastianpaloja. Kiveyksien alla tavatut saviastianpalat eivät voi olla paljoakaan nuorempia kuin itse kiveykset, viimeainittujen päältä kun löytyi aivan samantyyllisiä astianpaloja, joskaan ei, mikäli toistaiseksi olen huomannut, kuitenkaan samoista astioista. Joitakin vuosia käsittävä ikäero tämän kulttuurikerroksen kahden osan välillä olisi jo täysin riittävä.

Puhutun likamaa-alueen eteläkärjessä pääasiallisesti ruudussa T:11 oli - edellä jo ohimennen mainittu - viidestä isosta kivestä tehty latomus. Eteläisin kivi oli latteaa, reunalleen pystyyn asetettu paasi. Kivien yläreuna tuli näkyviin heti, kun pintaturve

oli poistettu. Keskuksessa oli vähän pikkukiviä. Hilliä tai muita varmoja tulenpidon jälkiä siitä ei löytynyt, mutta sen sijaan joku iskos ja saviastian muru. Kiveys on kuitenkin selvästi ihmistyötä, m.m. oli sen alla vielä likaista kulttuurimaata, josta löytyi noita leveillä kampajuovilla koristettuja astianpaloja. Sen alemmaa ei tätä keramiikkaa alueelta löydetty enää kuin yksi pala, joka tuli esiin ison kiven juurelta ruudulta P:14, juuri 38,5 m:n korkeuskäyrän yläpuolelta. (8063:178).

Kivilatomus T:11 ja siitä ylöspäin alkava iso kiveys sekä tulisija X:Y:6 - 7 valokuvattiin, mutta kuvista ei tullut mitään samoista syistä kuin edellisistäkään.

Alueella III:1, 39 m:n käyrällä ja sen yläpuolella tavatut tulisijat kuuluvat ilmeisesti samaan vyöhykkeeseen kuin kaivaukseni I ja Varénin kaivauksen VII ylimmät liedet.

Ennenkuin siirryn 38,5 m:n käyrän alapuolelle, mainittakoon ruuduilta Q:13, keskeltä löytököyhintä vyöhykettä tavattu paalunreikäinen, 75 cm syväälle menevä n. 10 cm laaja, nokimaata täynnä oleva syvennys kulttuurikerroksessa.

III:1,b Linjat 15 - 20 (8063:180 - 207). Kaksi liedensijaa tavattiin 38,5 ja 38 m:n käyrien välillä, missä löytöluku jälleen hiukan nousi juuri sivuutettuun puolen metrin (38,5 - 39) vyöhykkeeseen verrattuna, mutta jäi siitä huolimatta edelleen kuitenkin ~~hanger~~ niukanlaiseksi. Keramiikka oli nyt aivan uutta, karjalaistyylistä lajia, kuten edellä jo on mainittu. 38,5 m:n käyrälle sattuvan ison kalliomaisen kiven eteläpuolella oli ruuduilla P:14 - 15 liesi, joka ei näyttänyt enää täysin ehyeltä. Eteläisimmät kivet siinä olivat palaneita, mutta nokea oli vain nimeksi ja sekin syvällä, kiviä alempana. - Liesi ruuduilla N - O: 15 - 16 oli sitävastoin ehyt, kooltaan hyvin pieni, ja muodeltaan pyöreähkö, melkein tähtimäinen, yksi kivi keskessä muita ylempänä (vrt. esim. Varén, toinen liesi alueella III, ja valokuva liedestä F - G:40 alempana). Tämäkin liesi valokuvattiin, mutta levy osottautui sittemmin vialliseksi. Kiveyksen eteläpuolella oli savea. Kivet, joita oli 2 - 3 kerrosta, olivat palaneita. Nokea oli hieman vain kiven alla sekä kapea juova savialueen kaakkoispuolella. Olivatko ruudussa O:17 ja ympärillä näkyvät pikkukivet ja ruuduissa N - O:

18 - 19, P:20 rivissä. olevat isohkot kivet ihmisten asetta-
mia ja sellaisina jotain merkitseviä, ei selvinnyt kaivauk-
sesta.

III:2

Poikkilinjoilla 23 - 28 (8063:211 - 340) laajennettiin taas

37,65 - 36,62 m.
Kartta VII

kaivausta. Ensin itäänpäin kaivaessa (O - S) kulttuurikerros
pian heikkeni ja löydöt köyhtyivät. Ruudulta O:25 löytyi,
paitsi piinuolenkärkiä (8063:224) n. 35 cm syvästä isohko,
läiskä punaista maata (näyte 8063:226). Vahvimmita kohdiltaan
se oli vain n. 5 cm paksu. Hieta oli sillä kohtaa hienom-
paa, kuin ympärillä ja syvemällä vallitseva karkeahko sora.
Kun lähellä ei ollut palon jälkiä, sopinee pitää kysymyksen-
alaisena, eikö läiskä ole voinut syntyä rautaoksiidiväristä,
jonka kivikaudella tiedetään olleen käytännössä (esim. kallio-
maalauksissa ja punamultahaudoissa y.m.). Ruuduilla Q - R:25
oli n. neliömetrin suuruinen läiskä ympäröivää kulttuurikerros-
ta hieman likaisempaa, heikosti nokista maata. Linjoilla
N - O:28 ja N:29, missä maanpinta viettää törmämäisen jyrk-
känä kohti hieman alempana olevaa harjukuoppaa, oli kulttuu-
rikerros hautautuneena melkein puhtaanvärisen hiedan alle n.
50 - 65 cm syvälle. Se esiintyi siinä ohuena, ruskeana, vain
n. 10 cm:n vahvuisena juovana ja hävisi kokonaan ruuduissa
N:30 - 34. Koilliseenpäin, ruuduissa P - Q:28 se kohosi kuiten-
kin jyrkästi pinnemmalle, alkaen viimein nitulla ruudulla jo
heti turpeen alta.

Tämän linjoilla 23 - 28 avatun kaivauksen itäosissa kult-
tuurikerros oli kauttaaltaan heikkoa. Ruuduilla N:23 - 26 al-
koi koskematon maa esim. jo n. 32 cm syvässä. Ja etelämpä-
nä, N:28 - 29, kulttuurikerros oli, kuten nähtiin, vielä ohu-
empaa, joskin syvällä hiekan alla. Ruudulta N:23 tavattiin
isohkon kiven alta ja ympäriltä nokea ja joitakin löytöjä
(8063:212). Mutta tästä länteenpäin mennessä kulttuurimaa al-
koi tuntuvasti vahveta. Ruudusta L:25 tuli 40 - 50 cm sy-
västä esille tulisija ilman kunnollista kiveystä ja selväs-
ti rajoittuvaa muotoa. Siinä oli vain yksi isompi kivi
(palanut) sekä joku pienempi aivan soraksi palanut kiven
muru. Siitä ja sen ympäriltä löytyi paljon iskoksia, hioin-

kivenpala (ei otettu talteen) sekä runsaasti palaneita luumuruja, joita tästä alkaen länteenpäin alkoi ilmestyä, kuten kivikautisilla asuinpaikoillamme ainakin, mutta joita Jäkärälästä tähän asti oli tullut esille vain sattumoilta jokunen (etupäässä liedensijoista).

Linjoilla F - G (23 - 28) oli kulttuurikerros vahvimmiltaan oheten hieman, ennenkuin kaivaus tällä kohtaa oli lopetettava, jotta varoja riittäisi tarkastaa hieman myös alemmaa aluetta. Täällä kaivausosan III:2 länsipäässä oli kulttuurikerroksen rakenne seuraava:

- a) Humuskerros n. 4 - 6 cm.
- b) Ylinnä kellertävä melkein puhtaanvärinen, alempana ruskea ja alinna ikäänkuin entistä humusta merkitsevään juovaan päättyvä kerros; vahvuus 18 - 45 cm.
- c) Likainen harmaanruskea, alempana likaisen harmaa, usein paikoin noensekainen, luumuruja sisältävä kerros, joka alinna pohjahietaa vastassa oli tummintaa, muodostaen siinä kuten tumman juovan. Vahvuus samoin 18 - 45 cm.
- d) Vaaleanharmaa puhdas pohjahieta.

Vahvimmilla kohdin ulottui kulttuurikerros siis lähes 1 m:ä syvälle. Löytöjä oli pääasiassa c:n kohdalla mainitussa varsinaisessa kulttuurikerroksessa. Mutta paitsi iskoksia tuli joku esine (8063:303) ja saviastianpalakin (8063:325) jo ylemmästä kerroksesta b, jota voinee pitää tuulen tai esim. sadeveden tuomana; nämä viimein läheltä pintaa tavatut harvat löydöt ovat epäilemättä syvemmillä tavattuja nuorempia. Liesikiveyksiä ei tällä alueella ollut. Ruudulla G:27 tavattiin samanlainen kivetön tai oikeastaan "yksikivinen" nuotiopaikka, kuin ruudulla L:25 (ja myös N:23). Että kivikenä ruuduissa D - E:26 - 28, joka ympäröi kolmea kiveä (liesi?) ruudussa D:27, merkitsisi mahdollisesti kodanpohjaa, olen tullut vasta museossa ajatelleeksi. Ylen tiheät rankkasateet tekivät kaivaustyön tällä kohtaa sangen katkelmaiseksi häiriten yhteisempien havaintojen tekoa. - Löytöjä tuli alueelta runsaasti.

III:3

Linjoilla 36 - 41 (8063:343 - 399) avattu kaivausalue

36,10 - 34,85 m.
Kartta VII.

osoittautui varsinkin länsiosassaan runsaslöytöiseksi. Liesiä löytyi tältä alueelta kokonaista 2 ehyttä ja sitäpaitsi 2 á 3 joko hajonutta tai tilapäiseksi katsottavaa tulisijaa. - Ensinmainittuihin on luettava liesi ruuduissa F:41 - 42, joka jäi tarkemmin tutkimatta, kaivaus kun oli päätettävä ennenkuin sitä ehdittiin tältä kohtaa, kuten aikomus oli, laajentaa länteenpäin; tämä liesi tuli esiin 35 - 40 cm:ä syvästä. - Selvin oli liesi ruuduissa F - G: 40. Se tuli esiin 15 - 20 cm:n syvyydestä. Kooltaan se oli pieni, halkasijaltaan n. 0,75 metriä; muoto on pyöreähkö tähtimäinen (vrt. liesi N - O: 15 - 16 edellä); kiviä oli komisen kerrosta ja ne olivat tiukassa toisissaan kiinni, välillä vahvasti nokea ja hiiltä (ks. valokuvaa 2). Tästä liedestä alkoi n. metrin leveä likamaajuova, joka kaaressa kiersi kaivausalueen länsi-sivua pohjois-sivulle, missä sen jatko ruuduilta G - K:36 alkaen jäi tutkimattomalle alueelle. Myös ruuduilla F:39 - 37 ulottui se kaivausalueen reunan ulkopuolelle. Tällä alueella oli lähellä viimein tulisijaa 2 isompaa kiveä; toisen niistä vierestä löytyi palaneita savikappaleita (voisi olla mahdollisesti maa-perään näillä kohden kuulunutta ja liesivalkean polttamaa savea; 8063:383). Ruudulla G:36 oli likamaakuoppa, jonka pohja ulottui aina 1,05 m syvään ja josta löytyi vielä joku saviasiastianpala (8063:345). Kuopan päällä (painona tai katteena) oli 65 cm syvällä isohko kivi. - Kiveyksessä ruuduissa I - K: 36, joka ilmaantui heti pintaturpeen alta, ei ollut tulenpidon jälkiä. Kulttuurikerroksen laatua tämän likamaajuovan alueella valaiskoon seuraavat, ruutujen F:39 - 37 ulkolaidasta otetut mitat:

- a) Humuskerrosta 6 cm.
- b) Ruskeaa verraten puhdasta hietaa 18 - 25 cm.
- c) Likaisen harmaanruskeaa (suklaanruskeaa) hietaa (varsinaista kulttuurikerrosta) 40 cm.
- d) Karkea pohjahieta alkoi siis n. 65 - 70 cm syvässä.

Löytöjä oli runsaanlaisesti, etupäässä c-kerroksen yläosasta, ja luumurujakin esiintyi kulttuurikerroksessa, joskin vähän.

Jyrkkä vajoama oli kulttuurikerroksessa ruuduilla I - K: 37 - 38. Ruuduilta I - K:37 tuli esille jokseenkin heti pintaturpeen alta, 5 - 20 cm syvältä, hajonnut liesikiveys, kiveyksen kaakkoisreuna syvempää, kuin luoteispää. Nokea ei ollut kivien tasalla, mutta niiden alta, 15 - 25 cm:n hieta-kerroksen kivistä erottamana, tuli esille n. 5 cm:n vahvuisen nokimaakerros, jonka alla vielä oli punertavaa palomaata n. 10 cm:ä vahvalti. Isohkoja, nokisia saviastianpaloja löytyi myös kiveyksen alta (8063:361). Ruudun K:37 eteläreunalla oli yksi liesikivi 40 cm syvällä ja siitä jatkui nokimaata ruudulle I:38, missä nokimaan yhteydessä oli taas kolme liesikiveä 90 cm:n syvyydellä. Arvelen että se harjukuoppa, jonka keskus sattuu ruuduille H - I:47 - 48, on syntynyt vasta kivikautisen asutuksen jälkeen tälle kohtaa harjun sisään jääneen jäälohkareen sulaessa,¹⁾ ja että myös liedensija I - K: 37 - 38, joka sattuu kuopan liepeelle, on tällöin hajonnut kahtia eteläosan vajotessa syvemmälle (syvyysmitat on merkityt kartalle VII; ottaen huomioon maanpinnan kaltevuuden, joka selviää kartasta V, tulevat korkeuserot vielä suuremmiksi).

Paitsi tässä tulisijan kohdalla saattoi myös ruuduissa H: 38 - 40 huomata jyrkähkön putouksen kulttuurikerroksessa. Ruuduilla I: 39 - K: 39 alkoi varsinainen kulttuurikerros nimittäin vasta n. 50 cm syvässä; kerrosjärjestys oli seuraava:

- a) humus 10 - 15 cm.
- b) Ruskea verraten puhdas hieta 30 - 40 cm.
- c) Harmaa, heikosti likainen varsinainen kulttuurikerros 28 - 48 cm.
- d) Vaalea pohjahieta alkoi siis 70 - 100 cm syvällä.

Saviastianpaloja löytyi täältä aina 75 ja 95 cm syvältä (8063:388, 389). Ruutujen H: 38 - 40 länsiosassa ja linjalla G alkoi kulttuurikerros jo paljon ylempänä, n. 15 - 20 cm syvässä, ja liesi F. - G:40 oli myös samalla syvyydellä. Tätä kulttuurikerroslaskeumaa valaisee profiili linjalta H - K:38 - 39 kartalla VII. - Huomautettava on vielä, että eräästä saviastianasta, josta liesikiveyksen I - K:37 alta löytyi paloja (8063:361), löytyi myös paloja ruudusta M:36 läheltä pintaa

1) Muistuttakoon esim. Kaarinassa syvältä harjusta äskettäin tavattu jäälöytö, josta prof. Leiviskä on esitelmöinyt, mahdollisesti julkaissut artikkelinkin.

(8063:353) ja ruudusta K:39 n. 65 - 75 cm syvältä (8063:389); mutta ruudulta K:38, josta löydöt tulivat yleensä 0,5 - 1 m:n syvyydeltä (8063:376 - 77), tavattiin palanen samaa astiaa verratien läheltä pintaa eli vain 33 cm:n syvyydessä (8063:375). - Sellaiset äkkivajoamat kulttuurikerroksessa, kuin äsken kuvattu, ovat tavallisia ja voivat saada selvityksensä esim. kuoppa-asuntoja olettamalla. Tässä tapauksessa vaatii kuitenkin lieden-sijan esiintyminen osittain vajoaman laidalla, osaksi sen pohjalle sortuneena, toisenlaista selvitystä. - Ruudulla M:36 tavattiin vielä pieni nokimaakuoppa - nuotion paikka taiko tunkiokuoppa? - ja sen päällä kivi 50 cm:n syvyydessä. Samanlaisia laitteita on edellä tavattu ruuduissa N:23 ja G:36.

Koeaja Linjaa F myöten jatkettiin nyt koeajaa alaspäin. Ruuduilta F:43 - 47 ei tavattu löytöjä, ruudulta F:48 tuli kiertäen hangatun hiokinkiven kappale, mutta ruuduilta F:49 - 50 ei taas mitään. Koeaja kulki tähän asti, 35 ja 34,5 m:n käyräin välillä, tasasella tai paremminkin sanoen hieman notkolla olevalla pengermällä, joka ehkä vesiperäisenä ei liene ollut sopiva "permannoksi." Mutta 34,5 m:n käyrää lähetessä tuli jyrkähkö törmämainen lasku, ja tältä, ruuduilta F:51 - 56, varsinkin F: 53 - 55, ilmaantui taas löytöjä ja kulttuurikerrosta. Ruuduilla F: 57 - 63 tuli kuitenkin puhdas hieta näkyviin heti humuskerroksen alta, siitä huolimatta että ruudulta F:63 löytyi vielä käsihiomen kappale. Tässä oli ilmeisesti tultu astusalueen päähän.

III:4

Linjoilla 52 - 59 (8063:400 - 433) ruvettiin nyt kaivausta laajentamaan, jotta saataisiin selville, oliko löytöjen alaraja tosiaankin saavutettu sekä minkälaista kulttuuria, ennen kaikkea keramiikkaa nämä alimmat löydöt edustaisivat. Ruuduilta E - G: 53 - 54, 15 - 25 cm syvästä, tuli esiin hajonneita lieden jäännöksiä, nokimaata ja kiviä; keskellä jätettä oli ruudussa F:53 rajoitettu, n. $\frac{1}{2}$ m syvälle menevä paalunreikämainen nokitäplä. Pieniä nokitäplä merkittiin kartalle muualtakin tämän liedenjätteen ympäriltä, ruuduilla G - H: 52 - 53 hieman laajempikin läiskä. Ruuduilla D - E:58 tavattiin Jäkärän toistaiseksi alimmat liedenjätteet; maanpinta oli sillä kohtaa n. 33,70 m korkealla, palaneet kivet, joita oli hajallaan myös läheisissä ruuduissa,

3 Vrt. Vivanalaista 1 siv. 8, josta näkee saman suhteen Maan viikton vallinneen kautta kaivausalueen III.

tulivat esiin 15 - 20 cm pinnan alta. Niiden alla oli karkeassa hiedassa, kuitenkin vasta 15 cm kiviä syvemällä, n. 10 cm vahva kerros nokea, tuhkaa ja hiiliäkin; tämän kerroksen ja kivien välille jäi siis n. 10 - 15 cm:ä vahvalti jokseenkin puhtaanväristä soraa. Liesi oli pahoin hajonnut, mahdollisesti aaltojen tai myrskytulvan hävittäjä. Sen korkeus yli merenpinnan tulee olemaan kivien n. 33,50, nokikerroksen 33,30 m. Lie-
den eteläpuolella, ruuduissa D - E:59 oli kaksi aivan mustaa hiili- ja nokijuovaa, ilmeisesti kaksi hiiltynyttä kekälettä, jotka - kuten tekisi mieli olettaa - aalto on temmaissut lie-
destä D.- E:58 ja sitten haudannut hiekkaan. Nämä mustat kekä-
leen jäljet olivat 35 cm syvällä ruudussa D:59 ja 38 cm sy-
vällä ruudussa E:59; merenpinnasta lukien saadaan siis niiden korkeusluvuiksi 33,19 ja 33,18 m. Jokseenkin tällä korkeudella luulisin rannan olleen Jäkärän asutuksen loppuvaiheessa. Paitsi
yllä mainittuja kekäleitä ja niiden kohdalla hietaan hieman se-
kaunutta nokea (jollaista oli vahvasti esim. Varénin alimmilla
kaivausalueilla¹⁾), oli kulttuurikerros linjalla 59 jokseenkin
olematon. D:59 antoi löytöjä yhden iskoksen, E ja F:59 eivät
mitään. Ohutta oli kulttuurikerros ylempänäkin. Linjalla 57 se
oli kokoonpanoltaan seuraava.

G - H: 57: a) Humuskerros 5 cm.

b-c) Ruosteensekaista hietaa 20 cm.

d) Karkea koskematon sorahieta 25 cm syvässä.

Linjalla 55 se oli hieman vahvistunut:

G - H: 55: a) Humuskerros 7 cm.

b-c) Ruskeata hietaa, joka paikoin alkaa jo olla
likaista ja noen sekaista, 28 cm.

d) Koskematon sora alkoi 35 cm syvällä.

Linjoilla 54 - 52 kulttuurikerros oli jo vahvanväristä, jos-
kin ohutta, kuten seuraavasta näkyy:

G - H: 54 - 52: a) Humuskerros 10 - 15 cm.

b) Ruskeata hietaa 15 - 20 cm.

1) Mahdollisesti on tuo paksu mutta löytököyhä nokimaa, jota näkyi Varénin alempien kaivausalueitten reunoissa, sekin ranta-
ilmiö, joka saisi selvityksensä vertaamalla esim. siihen "noki-
velliin" jota voi nähdä paja- ja pyykkirannoissa.

c) Hieman hiilensekaista, harmaata, likaista hietää
5 cm.

d) Vaalea, koskematon, karkea hietä alkoi n. 35 cm
syvässä.

ms | Tulisijain jätteidensä kohdalla oli kerrosjärjestys vaihtelevampi, kuten edellä on selvinnyt. Löytöjä oli niukasti ja nekin läheltä pintaa. Saviastiasstossa on huomattava useampia paloja, jotka kuuluvat samoihin astioihin, kuin jotkut alueelta III:3, vieläpä osittain alueelta III:2, löytyneet palat. Niinpä on esim. paloja kutakuinkin varmasti samasta astiasta löydetty ruuduilta D:54 (34,18 m yli meren), F:39 (35,55 m) ja D:28 (36,62 m. yli meren) kultakin; ks. luetteloa 8063:410, 382, 324; astia on koristettu leveillä puolikuumaisilla kampaleimoilla ja kuopilla. Ruuduilta E:52 (34,51 m) ja F:39 (35,55 m) on samoin paloja samasta, ristiin halaistulla sauvalla koristetusta astiasta (8063:403, 382). Merkillisempää on että ruuduilta F:55 (34,20 m) ja F:26 (36,80) on paloja samasta astiasta, kuten luettelosta selviää (8063:420, 290)¹⁾. Nämä saviastiavertailut ja alueen III:4 löytököyhyys viittaavat siihen, että tämä alue ei olekaan ollut itsenäinen asutusvyöhyke, vaan lähinnä ylimmän, s.o. alueen III:3 rantana, viimeainitun alueen eli 35 - 36 m:n vyöhykkeen ollessa pääasutusalueena. Tällainen saviastiain hajallinen esiintyminen saattaa kuitenkin tietysti ~~olla riippuvainen~~^{johtua} monista satunnaisista seikoista.

Yleistä.

Kaivauksieni aikana tekemistäni havainnoista merkittäköön tähän vielä seuraavat parisen (Valitettavasti en ole ehtinyt tarkistaa niitä riittävästi löytöaineiston mukaan, mutta en ole huomannut niitä myöskään vääriksi):

Kiertäen hangattujen hioinkivien kappaleita ei esiintynyt ylimmän leveäkampaisen Jäkärä-keramiikan alueella, mutta alempana kylläkin lukuisasti. Samoin ei manitulla ylimmällä vyöhykkeellä vielä esiintynyt alempana yleisiä säännöllisiä, sileä-

1) Tulkoön tässä yhteydessä mainituksi, että myös ruuduilta F:39 ja G:23 on paloja samasta astiasta (8063:382, 245). F:39 näyttää olevan ihmeellinen solmukohta; melkeimpä epäillen, että siihen nähdessä pakkauksessa on tapahtunut jotain sotkua.

pintaisia käsihiomia; käsihiomet olivat ylinnä ^{yksinomaan} epämuotoisia, pinnoiltaan epätasaisia ja niissä oli usein retušointi-kuopiksi otaksuttuja pikkusyvennyksiä.

Iskokset kovaa erupt. vuorilajia (maasälpä- ja kvartsi-porfyriittiä ja kvartsikeratofyriä) olivat Jäkärlässä paljon yleisempiä kuin kvartsi-iskokset. Ensin mainittuja kovia vuorilajeja oli käytetty etupäässä teräväsärmäisten lohkaraitten saantia varten, mutta myös iskukiviksi ja kaapimiksi sekä harvemmin kiviaseihin (tällöin etupäässä maasälpäporfyriittiä). Sädekiviliuske oli iskoksissa ylen harvinaista.

Yleensä ei iskoksia otettu talteen Jäkärllän kaivauksissa 1922, joitakin niiden käyttöä valaisevia kappaleita lukuunottamatta. Samoin heitettiin pois runsaasti hioinkivien ja käsihiomien kappaleita. Verifikaateista saa näitten poisheitettyjen kappaleiden lukumäärästä tietoja.

Tutkimukseni Jäkärllässä suoritin v. 1922 7 - 23 p. heinäk.

Käynti
1923.

Syyskuun 29 p. 1923 käväsin pikimmittain Jäkärllässä, jolloin saatoin tarkastamalla pitkälti hiekkakuopan laiteita ja hiekkaradan sivu-ojia ja leikkauksia todeta, kuten edellä on jo mainittu, kulttuurikerroksen alarajan tulevan heti 33,5 m:n korkeuskäyrän alapuolelle. Alempana (esim. hiekkaradan eteläpuoleisessa ojassa) ei näkynyt enään mitään epäilyttävää. Kun kaivauksia Jäkärllässä on välttämätöntä jatkaa Metsämäen hietakuopan itälaidalla, itään- ja ylöspäin linjoilta XX - XXVI v:n 1915 kaivausalueellani, koskapa sieltä v. 1915 löytyi vanhimman tyylistä Jäkärllä-keramiikkaa runsaammin ja koristeaiheiltaan rikkaampana, kuin mistään muualta, käväsi maisteri Kampman jo alkukesästä Jäkärllässä ottamassa selvää, olisiko tämä alue vaarassa jo hävitä hiekanotossa. Silloin oli hiekanotto kuitenkin ollut jo pitemmän aikaa pysäyksissä, eikä uudesta ollut tietoa. Mutta 21 p. heinäk. päivätyllä postikortilla ilmoitti ratamestari Heinenen koneellisen hiekanoton taas alkaneen ja jatkuvan myös kauan, jonka vuoksi allekirjoittaneen oli uudelleen käväistävä paikalla. Tällöin selvisi, että tutkituksi aijottu alue ei joudu vielä hiekanottokoneen syötäväksi tänä vuonna ja tuskin, mikäli olen osannut arvioida, vielä ensi vuonnakaan. Pidän kuitenkin viisaimpana että se-ottaen huomioon sen keskeisen aseman

mikä Jäkärlän löydöillä tästä lähin tulee olemaan koko länsi-Suomen kivikauden tutkimuksessa, varsinkin relativiseen aikamäärittelyyn nähden, - kaiken varalta jo ensi kesänä tutkitaan. N. 75 - 100 m² antaisi jo luultavasti riittävästi aineistoa, varsinkin Jäkärlän varhaisimman keramiikan alkuperän määrittämiseksi.

Loppuun liitetään kartta (n:o IX), johon on merkitty, mikäli se on ollut mahdollista, kaikki Jäkärlässä tähän asti suoritetut kaivaukset. V:n 1922 kaivauksien kartta ei oikein sovi yhteen aikaisempien karttojen kanssa mahd. siksi, että Varénin kaivausalueiden V sekä VI ja VII suhde toisiinsa on siinä virheellinen ja sen johdosta myös siitä itäänpäin olevien kaivausalueiden kohdat eivät osu täysin paikoilleen.

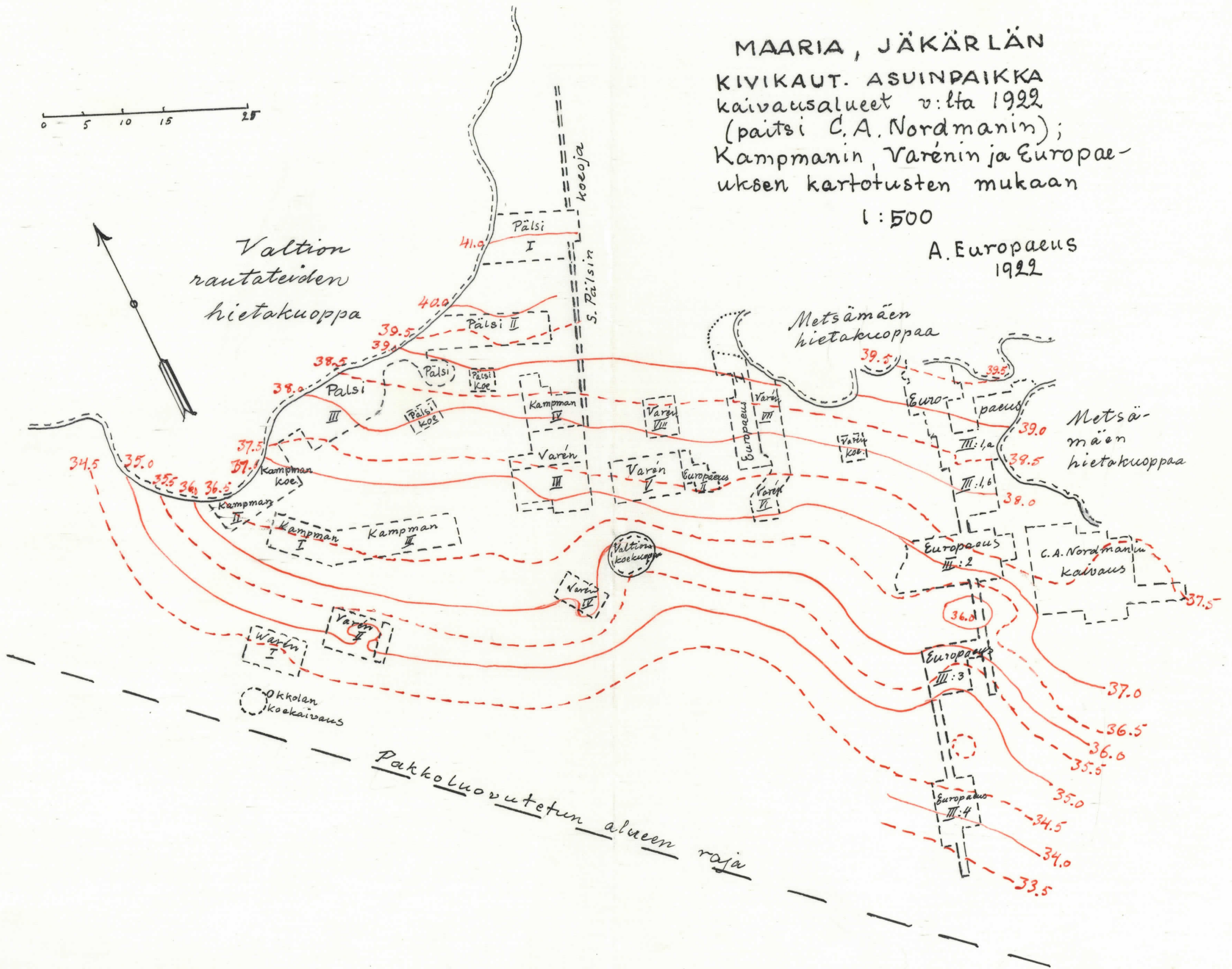
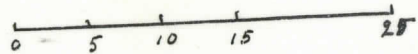
Helsingissä 29 päivänä joulukuuta 1923.

Aune Eurosaari

MAARIA, JÄKÄRLÄN
KIVIKAUT. ASUINPAIKKA
kaivausalueet v:lta 1922
(paitsi C.A. Nordmanin);
Kampmanin, Varénin ja Europaes-
uksen karttotusten mukaan

1:500

A. Europaesus
1922

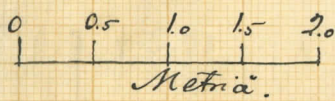

Kartta III
Maaria. Jäkärä

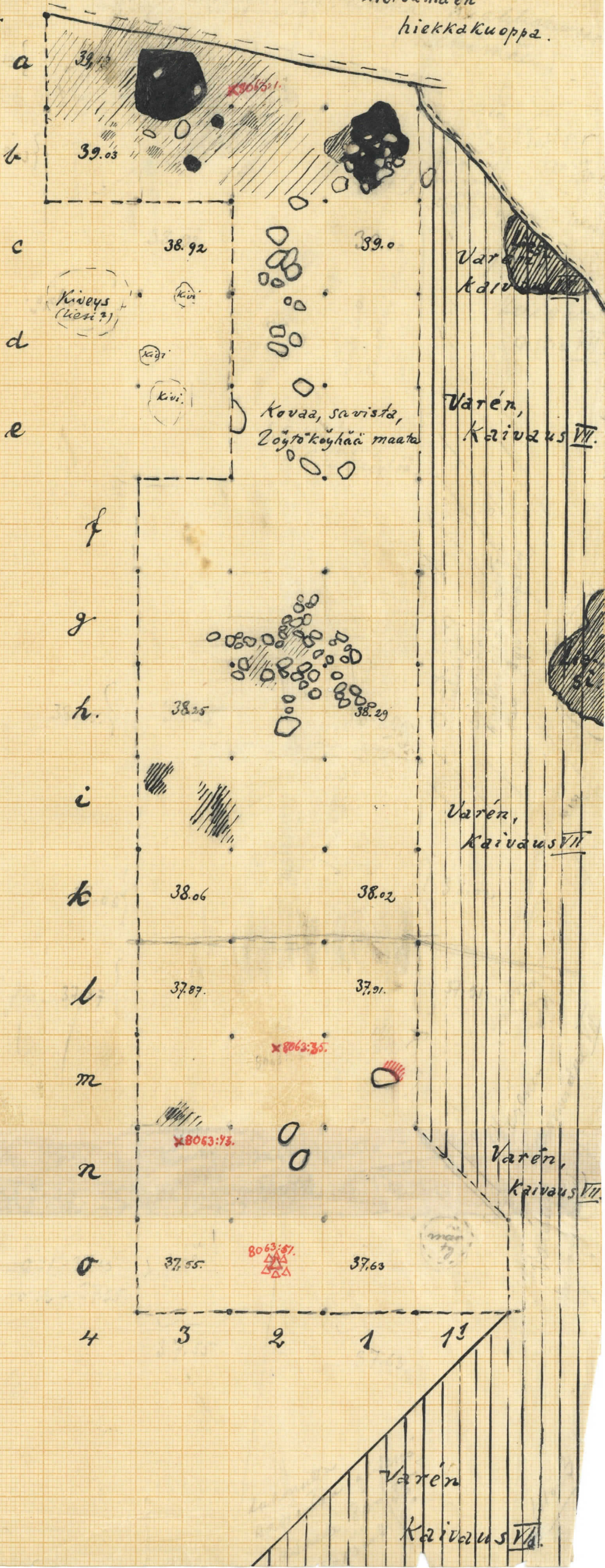
Europaeuksen
Kaivausalue I
v. 1922

metsämäen
hiekkakuoppa.

1cm = 0,5m.

Europaeus
1922.

Maaria. Jäkärkä

Kartta IV.

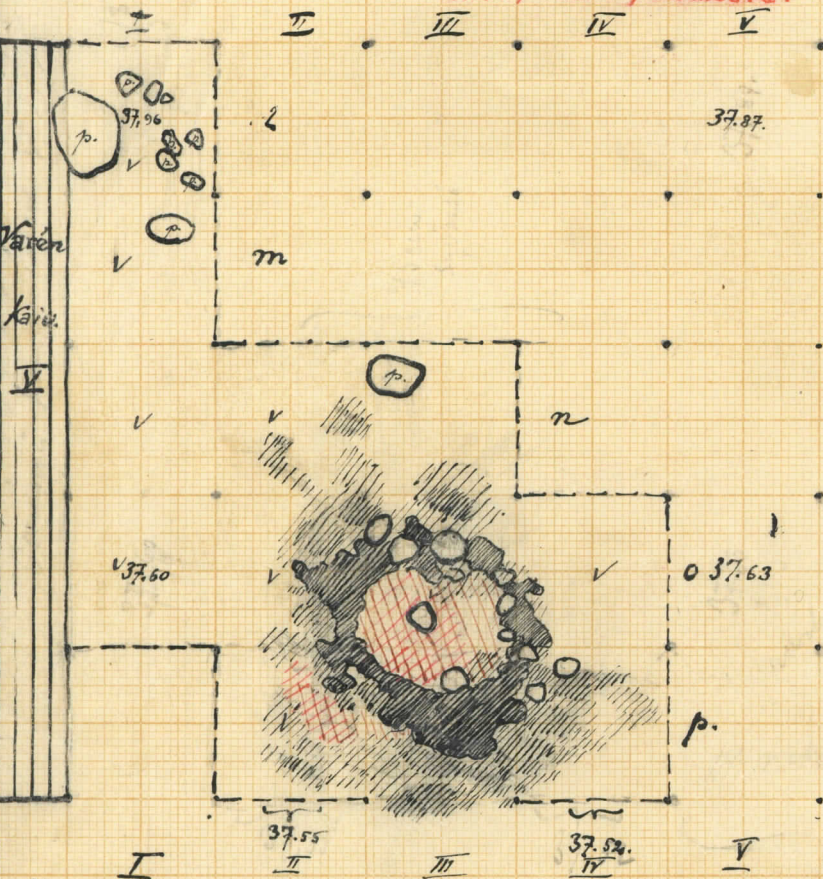
Europaueksen kaivaus II. 1922.

1cm = 1/2 m.

- mokista
 - likamaata.
 - ruskeaa likamaata.
 - punert. palomaaia.
- p. = läh. pöytä.

0 0.5 1.0 1.5 2.0 m.

Europaueksen 1922.

Alue II 0.30-45 m syvään kaivettuna.

Karta V.
 yleiskarta kai-
 vausalueentani III
 Maaria, Jäkärä.
 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Metri

Korkeusmitat
 tarkoitavat nuun-
 pinnan korkeutta
 meren pinnasta.
 Suomeksi 1922.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12
- 13
- 14
- 15
- 16
- 17
- 18
- 19
- 20
- 21
- 22
- 23
- 24
- 25
- 26
- 27
- 28
- 29
- 30
- 31
- 32
- 33
- 34
- 35
- 36
- 37
- 38
- 39
- 40
- 41
- 42
- 43
- 44
- 45
- 46
- 47
- 48
- 49
- 50
- 51
- 52
- 53
- 54
- 55
- 56
- 57
- 58
- 59
- 60
- 61
- 62
- 63

Kartta VI. *Z* *K* *L* *N* *O* *P* *Q* *R* *S* *T*

Maaria.
Täkärä. 1
A-Euroopan
kaivausalue
III: 1 2

v. 1922.
0 0.5 1.0
Metri

/// Nokimaa
muuten li-
kaista 4

⊙ Lähinnä pin-
t. 20 eli ylinnä
esiintyneet kivet.
Suomenmaa 5
1922.

/// Puhertavaa
maa. 6

7
8
9
↑
hienon

hieta kuoppaan
Metsänään
hieta kuoppa

kanon
salla lieden-
sija.

50-
Puhd-
maa save-
a

Ei kaivettu.

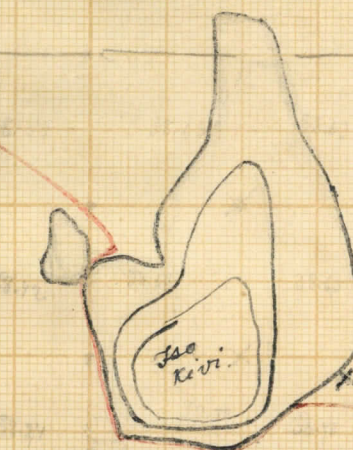
6
7
8
9

10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20

paalut

12
10
14

kivet
pala-
meita

8063:181X

palanele
kiviä

38.0

38.5

Metsä mäen
hieta-
kaoppa.

u v x z y

H F R L M N O P Q R S T

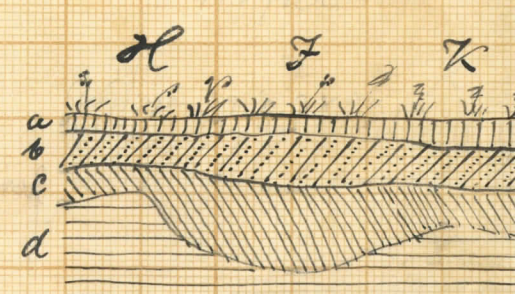
11
12
13

Kartta VII.
 Maaria. Jäkärä.
 Europaoksen kai-
 vausalue III v. 1922.
 Osat III: 2-3.
 0. 0.5 1.0 1.5 2.0 2.5 3.0 Metr.

// // // // // Nokimaata
 // // // // // Muuten li-
 // // // // // kaista maata.
 // // // // // Pun. maata.
 // // // // // Palomaata.
 -0.65. Korkeusmitoje maan pinnasta lukien.

Europaos 1922.

Profüli H-K: 38-39
 a. = Humus.
 L. = Ruskon yläkerros

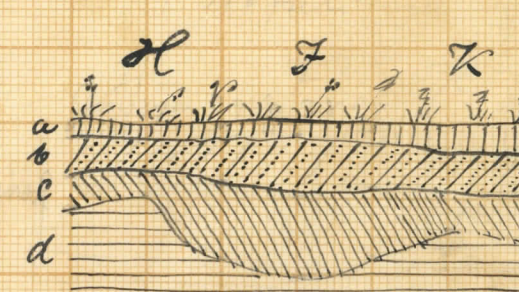
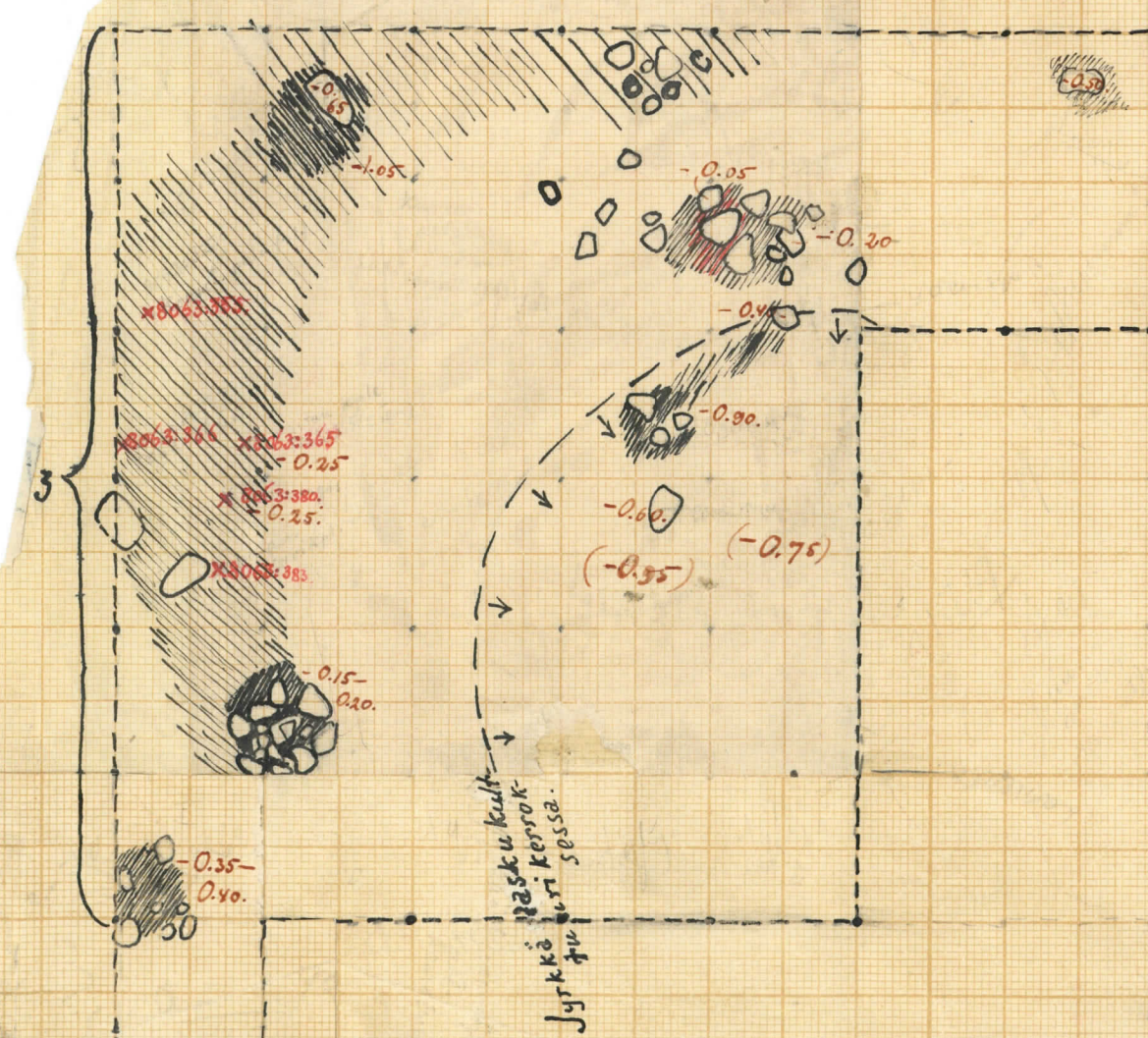
Luumu- ja lueen ulkoraja

Kartta VII.

Maaria. Jäkärä.
Euroopan kairausalue III v. 1922.

Osat III: 2-3.
0. 0.5 1.0 1.5 2.0 2.5 3.0 Metr.

- Noki maata
 - Muuten liikaista maata.
 - Pun. maata.
 - Palomaata.
 - 0.65. Korkeusmittoja maanpinnasta luetien.
- Euroopaeus 1922.

Profüli H-K: 38-39
 a. = Humus.
 b. = Ruskea verr. puhdas hieta.
 c. = Likanen hieta kerros.
 d. = Puhdas pohja hieta.

Noket
40cm
pinnan
alla

A B C D E F G H I J K L M N

41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55

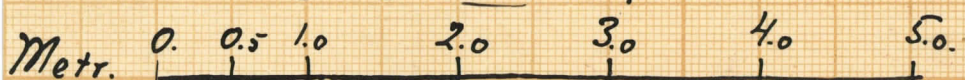
Kartta VIII.

Maaria. Jäkärälä.

A. Europaoksen kaivausalue III

v. 1922

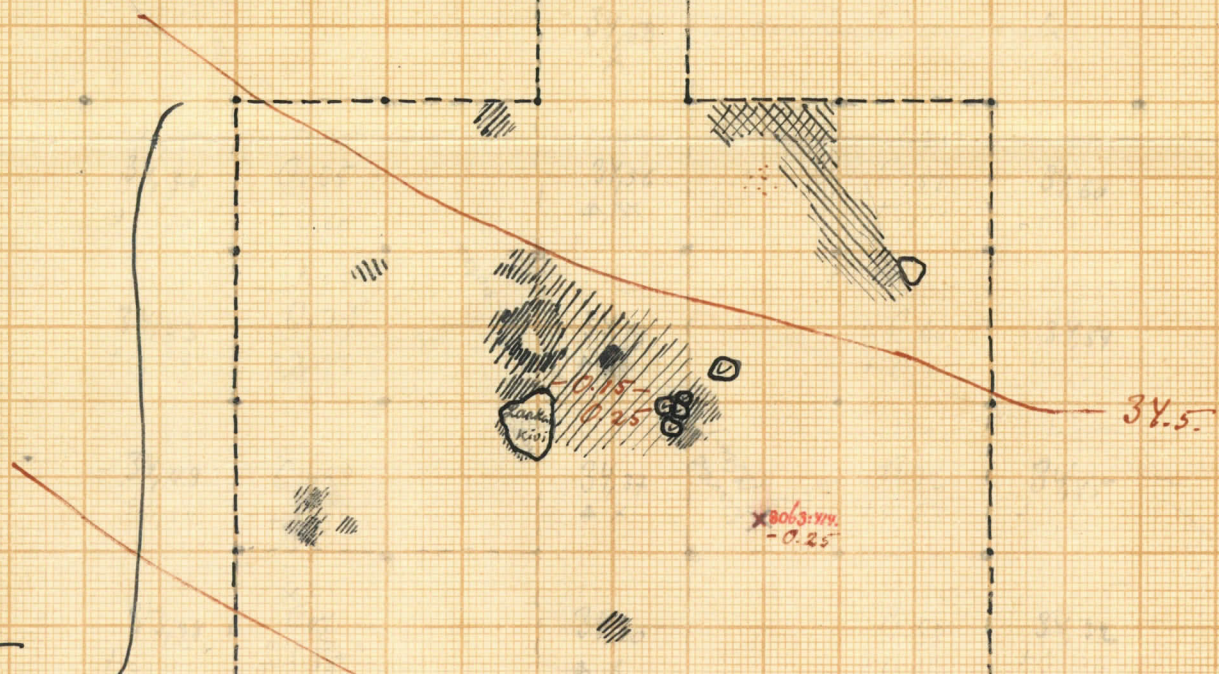
Osa III: 4.

- Nokimaata.
- Muuten likaista maata.
- Kekäleitä.
- Palaneita kiviä.
- 0.15-0.25 Korkeusmittoja
- 0.15-0.25 (maanpinnasta lukien).
- Luomuruu.

A. Europaos 1922.

49
50
51
52
53
54
55

-0.35
-0.40

34.5

x 8063:vu.
-0.25

III:4

56

57

58

59

60

61

62

A

63.

B

C

D

E

F

G

H

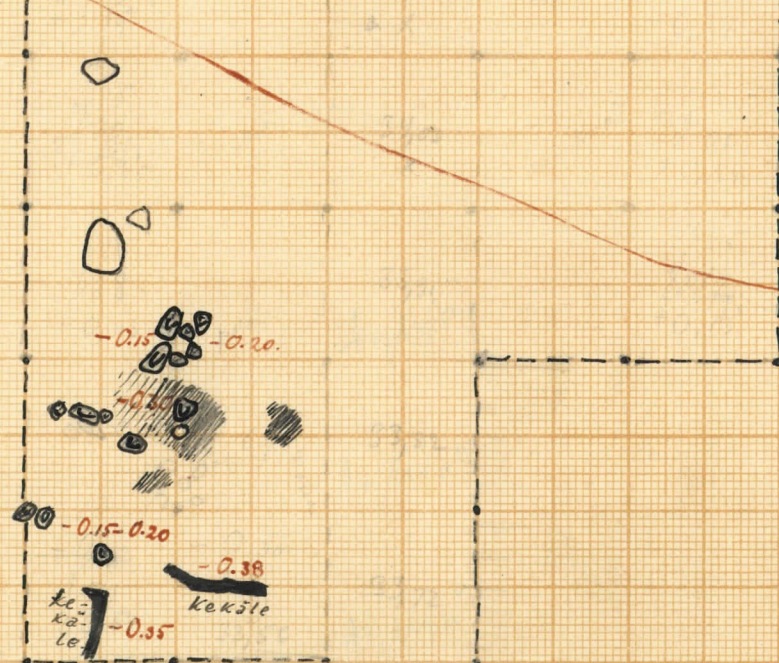
I

K

L

M

N

34.0

33.5

56

57

58

59

60

61

62

63

Maaria, Jäkärä
A. Europaeus 1922

Kuv. 1. Jäkärän nummi valokuvattuna ^{5593.}
Paatisten valtamaantien varrelta, Vähäjoen
läänipuolelta, suunnassa WNW-ESE. Valtion
pietakuoppa näkyy; v-v se alue, missä kult-
tuurikerros on vankeimmillaan Kuopan reu-
naleikkauksessa (n. 41-35 m yli meren). Valok.
A. Europaeus 29/7 1922.

Kuv. 2. Lieni rundilla F-G: 40 ^{5594.} A. Europaeuksen
kaivausalueella III, etelälounasta päin
Valok. A. Europaeus
20/7 1922.

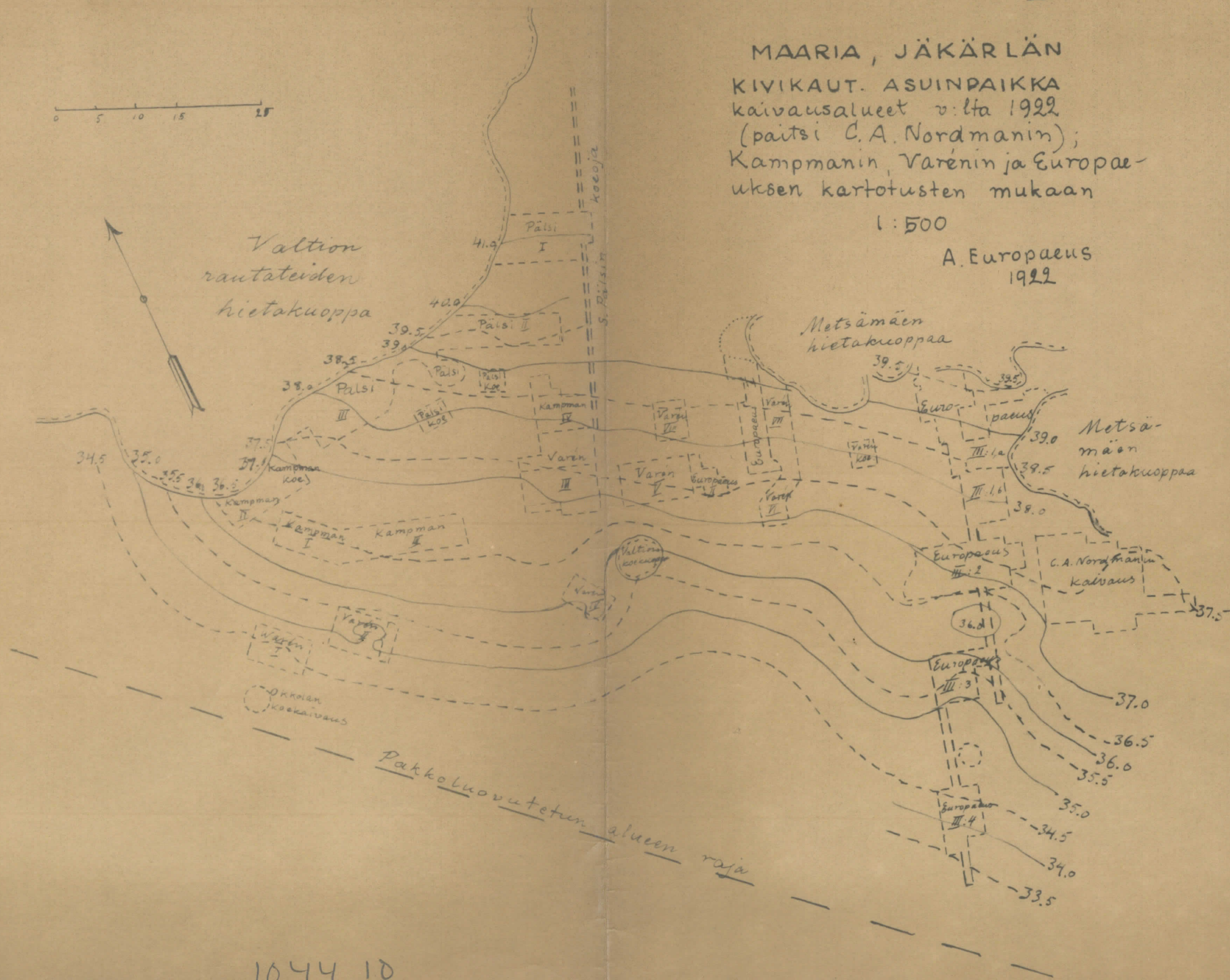
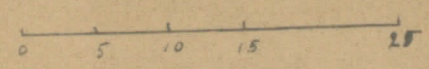
Edgren

Kartta II

MAARIA, JÄKÄRLÄN
KIVIKAUT. ASUINPAIKKA
kaivausalueet v:lta 1922
(paitsi C.A. Nordmanin);
Kampmanin, Varenin ja Europa-
uksen kartotusten mukaan

1:500

A. Europaes
1922

1044 10
Juk. kop. k.

Fartta II.

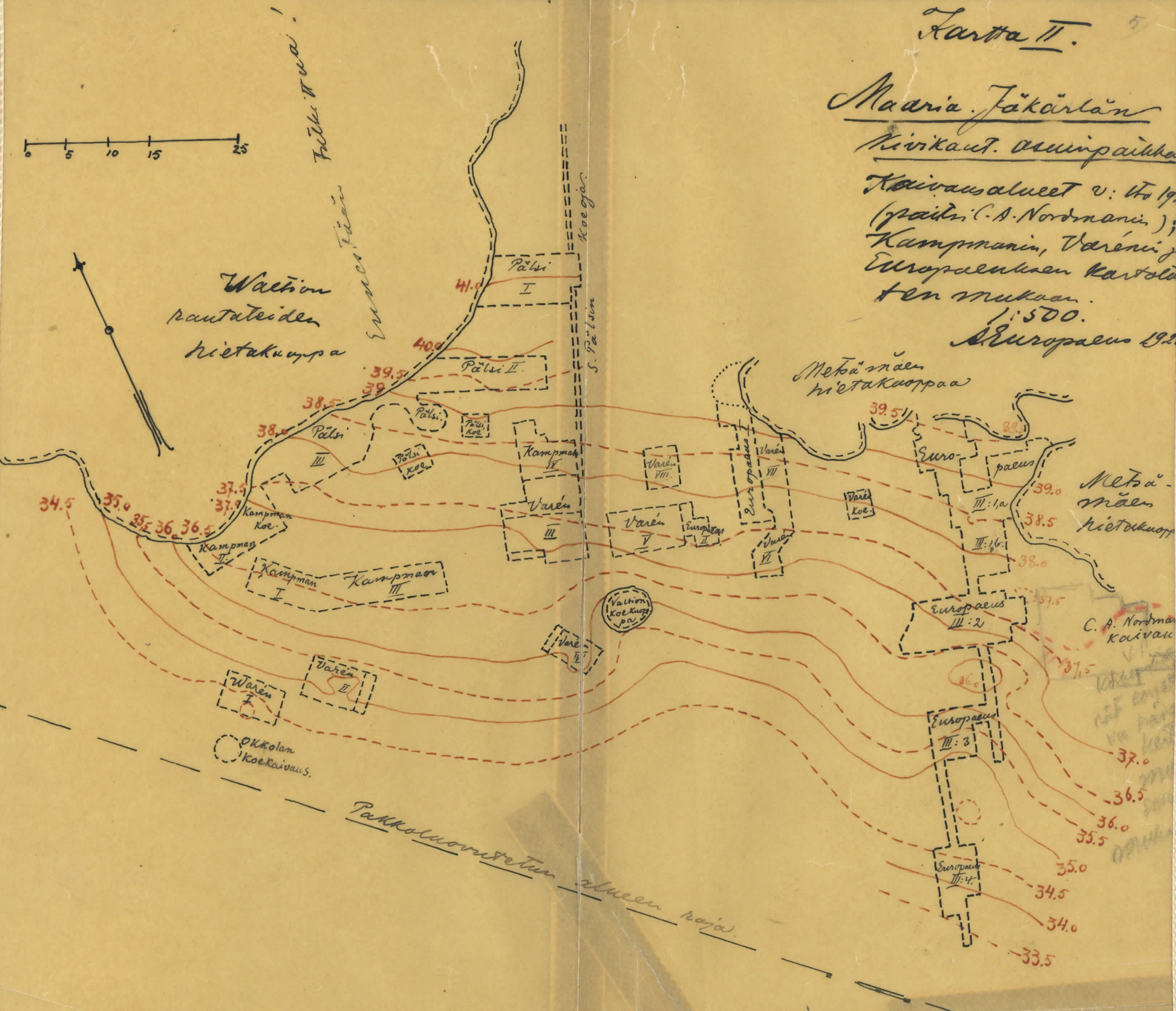
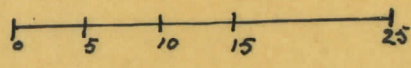
Maaria Jäkärän

Kivikaut. asuinpaikka

Kaivausalueet v: Ito 19
(päätti C. A. Nordmanin);
Kampmanin, Värein ja
Europaeuksen karttojen
mukaan.

1:500.

Europaeus 192

Valtion
rautateiden
rietakuoppa

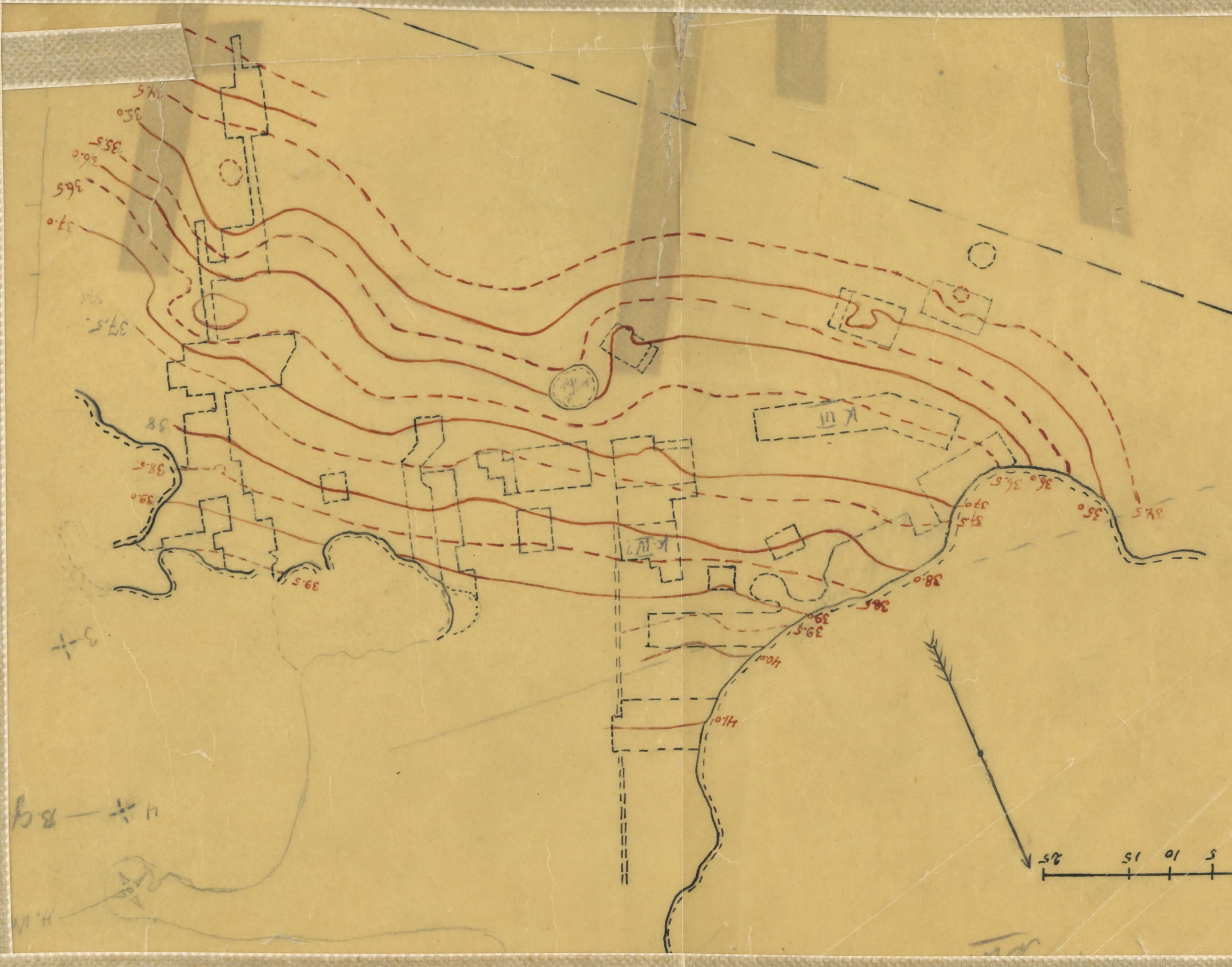
Metsämäen
rietakuoppa

Metsä-
mäen
rietakuoppa

C. A. Nordman
kaivaukset

OKkolan
koekäiväys.

Pakkoluovutettujen alueen raja.

37.5
37.0
36.5
36.0
35.5
35.0
34.5

K III

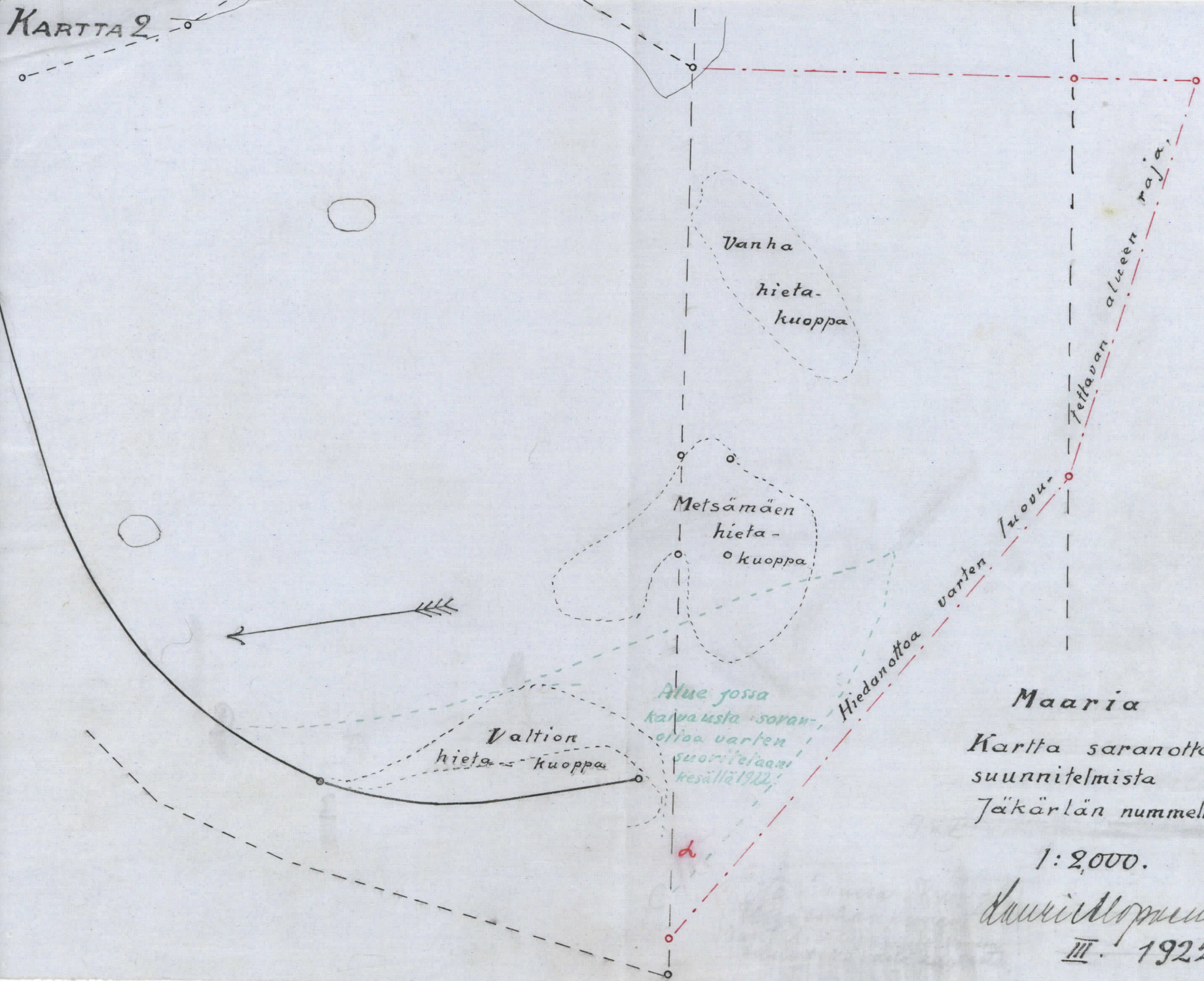
K IV

3+

4+ - 89

H.V.

0 5 10 15 25

Maaria

Kartta saranotto-
suunnitelmista
Jäkärälän nummella

1:2,000.

Luovutus
III. 1922.